

Sten

EN TIDNING FRÅN SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND

NUMMER 02 JUNI 2018

personligt

VÅRA NYA SÄTT ATT TA FARVÄL

MURSPECIAL GUSTAF VASA KYRKA LINUS ALFREDSSON ÄNGSKYRKOGRÅRD I SÖNDRUM
DE STENPRISNOMINERADE 2018 ASKIMS ASKGRAVLUND FREDRIKSKYRKAN

Nominerad till
Stenpriset
2018

Historiskt samspel

Ombyggnationen av Gustaf Vasa kyrka är den största svenska kyrkoreoveringen sedan 1960-talet.

En modernisering har stått i fokus – men med ett materialval och lösningar som knyter an till historien. Golvet är provkarta på svensk kalksten och marmor.

TEXT PETER WILLEBRAND FOTO ANTONIUS VAN ARKEL

När Gustaf Vasa kyrka i Stockholm åter slog upp dörrarna den första advent förra året markerade det slutpunkten på ett restaureringsarbete som pågått sedan maj 2016. Den som under tiden passerat Odenplan har kunna följa ett intensivt arbete omgärdat av stängsel och byggnadsställningar. Samtidigt har arbetet med att göra närliggande stationen till en del av Citybanan pågått. Två olika tidsåldrar har skuggat varandra, båda med syfte att anpassas till den moderna människan.

Ombyggnationen av Gustaf Vasa kyrka är den största svenska kyrkoreoveringen sedan 60-talet. Kravet på en modernisering har stått i fokus. Problem med tak och fönster och ett dåligt fungerande värmesystem fick församlingen att ta ett helhetsgrepp på restaureringen.

Det stod också tidigt klart att det skulle bli svårt att projektera omfattningen av arbetet, och för att hålla den pressade tidsplanen har projektet bedrivits inom ramen för en samverkansentreprenad med ett gemensamt fokus på högt hantverkskunnande, arvoden och kostnadskontroll.

– I praktiken var vi bedrivit arbetet som vid en nybyggnation, vilket är ovanligt när man arbetar i kulturhistoriska miljöer, säger Anders Radinger, platschef hos byggtreprenören M3 Bygg.

Gustaf Vasa kyrka är en av få svenska nybarockkyrkor, ritad av Agi Lindegren och uppförd 1906. I volym räknat är kyrkan landets näst största efter Uppsala domkyrka.

Stenarbetena i kyrkan skulle kunna vara ännu mer utmärkande och omfattande än vad de redan är. Agi Lindegren ville att även fasaderna skulle kläs med natursten, men kostnaderna satte stopp för planerna. Istället putsades fasaderna, som nu blåstrats och målats om för att återfå sin ursprungliga ljusa nyans.

– Fasaden har återfått en ljus och en-

hetlig kulör som framhäver detaljernas rika skuggspel i nybarockens typiska utsmyckningar, säger Mona Lantzourakis, ansvarig arkitekt från AIX Arkitekter.

Överlag har ändringar och tillägg knutit an till ursprunget, betonar hon.

Kyrkorummets stora rymd framhävs genom att golv och bänkar återfått sin tyngd i rödbrun kulör och att dagsljuset strömmar in genom de restaurerade fönstren.

– Det har varit viktigt att använda genuina och traditionella material, som håller över tid och åldras värdigt. Alla tillägg är utförda med hög kvalitet för att samspela med kyrkorummet och åldras värdigt: massivträ, sten och linoljefärg är material som patineras, inte slits ner, säger Mona Lantzourakis.

De ursprungliga stenarbetena i kyrkan har bland annat bestått av portaler, kolonnbaser och solbänkar tillverkade i kalksten och Savonnièresandsten.

– Alla portiker och fönsteromfattningar av fransk sandsten har konserverats, säger Mona Lantzourakis.

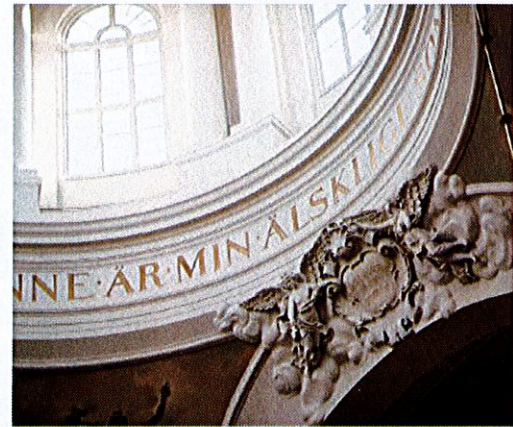
Golvet i kyrkorummet är belagt med vit Ekebergsmarmor och grön Kolmårds-marmor. I andra delar, som vapenhuset och korsarmarnas entréer, finns golv i flera varianter av svensk kalksten.

Sockeln är av granit och under kyrkan ligger den så kallade Lillkyrkan med ett golv som är belagt med svart och vit marmor.

– Gustaf Vasa kyrka är som en provkarta på svenska kalkstentyper och marmor, med nyanser som vi så långt som det är möjligt försökt återskapa, säger Mona Lantzourakis.

Konstnären Sigrid Blomberg skapade dopfunten som är tillverkad i vit marmor och skulpterad som två små änglar som håller en dopskål mellan sig.

Kyrkorummet har återfått sin forna rymd tack vare dagsljuset som strömmar in genom de restaurerade fönstren.

▲ Heltäckningsmattan från 1960-talet har plockats bort, vilket gör att gångarnas mönstrade stengolv framträder.

◀ Granitkuberna vid kyrkans innerhörn är en del av de omfattande utvändiga stenarbetena.

Den hyvlade golytan hjälper synskadade att orientera sig med ledkäpp. ▶

Heltäckningsmattan från 60-talet har plockats bort, vilket gör att gångarnas mönstrade stengolv framträder mycket tydligare. De inramas av bänkkvarter med nya golv av kalksten från Öland och Kinnekulle. Även den nya hissentrén är inramad av sten

– Ett stengolv sprider dessutom den nya golvvärmens effektivt och ger ett bättre inomhusklimat, säger Mona Lantzourakis.

En övergripande strävan i restaureringsarbetet har varit att kyrkorummet ska vara en helhet där alla "årsringar" från tidigare restaureringar samspelar med historien. När Mona Lantzourakis själv ska beskriva sin årsring i kyrkan lyfter hon bland annat fram just stengolven i bänkkvarteren, snickerierna i kyrkorummets utkant och ombyggnaderna i korsarmarnas ändar utanför kyrkorummet.

– Bänkkvarteren har med sin rödbruna kulör återtagit rummets bas och mittgångens framtagna marmormönster leder tydligt fram mot kyrkans blickfång: altarpupsatsen av Buchard Precht.

Hon lyfter även fram en innovativ detalj i stenarbetena där man skapat en hyvlad yta i vissa friser. Ytan fungerar som en markering som hjälper synskadade som orienterar sig med ledkäpp.

– Det kan vara ett bra alternativ till de markeringar som i dag klistras in eller skrivas fast och som skadar stenen.

Men det är förstås inte bara de invändiga stenarbetena som sätter tonen för framtidens Gustaf Vasa kyrka.

– Utvändigt är stenarbetena ett jättekapitel av svensk granit. Jag har själv bidragit genom att föreslå några granitkuber som står vid kyrkans innerhörn, de inordnar sig i en markplanering som tar avstamp i historiska planritningar, säger Mona Lantzourakis.

Monica Sandberg vid Landskapsgruppen Öresund har varit ansvarig landskapsarkitekt.

– Vi har gjort mindre men verkningsfulla tillägg i utemiljön samt höjt kvaliteten, sammanfattar hon uppdraget.

Hon understryker även stenarbetenas roll att både förnya och att knyta an till kyrkans historia. Som ett exempel på förnyelse lyfter hon bland annat fram de nya sittblocken i granit.

– Sittblocken är multifunktionella, skulpturala och med en modern klang som tillför ett värde i prängen längs kyrkfasaden som annars brukar vara svåra att jobba med, säger hon.

Nya släta hållar i Röd Bohus, likadana som i kyrkans grundsockel, har ersatt den tidigare gatstenen i gångytorna som kopplar kyrkan till omgivande torg och gaturum.

– Det ger platsen en större tyngd.

Projekt: Gustaf Vasa kyrka.

Arkitekt: AIX arkitektkontor.

Landskapsarkitekt: Landskapsgruppen Öresund.

Stenleverantör: Thorsbergs Stenhuggeri, Sjöström Stenförädling, Borghamnsten, Slite Stenhuggeri och Hallindens Granit.

Stenmontör: Valter Eklund – VE Sten.

Dessutom länkar de till hållarna i stengolvet på intilliggande Odenplan. Hållarna är förstås också viktiga för tillgängligheten, säger Monica Sandberg.

Anders Radinger på M3 lyfter fram kommunikationens betydelse för att lyckas vid den här typen av projekt som kännetecknas av en platt organisation med högsta hantverksnivå. Det går att hålla budget med en närvarande beställare som kan fatta beslut tillsammans med alla inblandande, betonar han.

– Till exempel blev slutkostnaden för konserveringsarbetena av sandstenen dyrare än prognostiserat, men det kunde vi kompensera genom att själva bearbeta kalkstenen på plats. ■